

სიყვარულის ბაზრებისათვის ალექსანდრე ყაზბეგის
პოეზიაში
(„წერილი“, „ძნელია“, „შენ, შემოქმედო“)

ქართული მწერლობის განვითარებაში ალექსანდრე ყაზბეგმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა არა მარტო პროზით, არამედ პოეზიითაც, რომლის თითოეულ ნიმუშშიც ასევე ჩააქსოვა ის ვნებათა ღელვა, სიყვარული – ღვთიური თუ ადამიანური, ტკივილი თუ მწუხარება, რაც აწუხებდა შემოქმედს, საკუთარი ვნებათა ღელვა ზოგადად გარდაქმნა და ისე მიაწოდა მკითხველს, ყოველგვარ სატიკოვარს სიღრმისეულად სწვდება და მწერლის მიერ მხატვრული სიტყვის ძალით გარდაქმნილი ახლოვები ხდება ნებისმიერი ადამიანისათვის.

ალექსანდრე ყაზბეგის პოეზიაში წარმოჩენილია ღმერთის, მოყვასის და სამშობლოს სიყვარული, რაც, ამავე დროს, დიდ შემოქმედებით წვას მოითხოვს მწერლისაგან; მისი პიროვნების შინაგან სამყაროში მოქცეული გრძნობა მეტად იტვირთება, როგორც ხელოვანის გონებაში გატარებული, რის გამოც იგი მთელი განცდით გამოიხატება მის პოეზიაში. უნდა ითქვას, რომ ალექსანდრე ყაზბეგს, როგორც ტრაგიკულ პიროვნებას, მის პოეზიაში არსებული სათქმელიც ტრაგიკული ელფერითაა ნასაზრდოები.

სანამ უშუალოდ ჩვენ საკვლევ საკითხზე გადავიდოდეთ, საჭიროდ მიმაჩნია დავიმოწმოთ ზოგიერთი მკვლევარის თვალსაზრისი ალექსანდრე ყაზბეგის პიროვნებისა და მისი შემოქმედების შესახებ, თუ როგორ აფასებენ მის ღვაწლს: „ალექსანდრე ყაზბეგი ქართულ ლიტერატურაში ცნობილია, როგორც ერთ-ერთი ტრაგიკული პიროვნება, რომელიც ცხოვრების ხანმოკლე მანძილზე (დაიბ. 1848 წლის იანვარში, გარდაიცვალა 1893 წელს) პირად ტრაგედიებს არ იყო მოკლებული... მას თანამედროვენი (მისი ერთ-ერთი ლიტერატურული მეგობარი იყო სერგეი მესხი) გვიხატავენ ნაადრევად დაბერებულ, დაღვრემილ, უკურნებელი სენით დაავადებულ ადამიანად... ის

თვითონ ეთიშება იმ საზოგადოებას, რომელიც მას გაურბის“ (ქიქოძე, 1958: 199).

როგორც გ. ქიქოძე აღნიშნავს, „ალექსანდრე ყაზბეგს, როგორც პოეტური ბუნების ადამიანს, ალბათ, გადაჭარბებულად მგრძნობიარე გარეკანი ჰქონდა, რომ მისი დიდი გული ვერ ეტეოდა მის ავადმყოფურად ჩავარდნილ მკერდს ქვეშ, რომ მოსკოვში უწესრიგოდ გატარებულმა ცხოვრებამ და თბილისში ხუთი წლის შემოქმედებითმა წვამ გამანადგურებელი გავლენა იქონია მის სუსტ ჯანმრთელობაზე. აუცილებლად საჭიროა იმ საზოგადოებრივი და ზნეობრივი ატმოსფეროს გასხენებაც, რომელშიც მოუხდა ცხოვრება ქართველ ბელეტრისტს“ (ქიქოძე, 1958: 199-200).

ვ. კოტეტიშვილის აზრით: „მე-19 საუკუნის ქართულმა პოეზიამ მიაგნო ორ მწვერვალს, რომელნიც უცხოოდ სდგანან საერთო ლიტერატურის სივრცეზე... ის სიმაღლეები კი, რომელზეც მათ აიყვანეს ქართული სიტყვა და პოეტური გზნება, დარჩებიან როგორც ქართული სულის გამძლეობის და სიდიდის ნიშნები... მსოფლიო ლიტერატურაში ვაჟა და ყაზბეგი განმარტოებით არიან, და მათთანვე არის მთას შეფარებული ქართული სულიც...“ (კოტეტიშვილი, 1988: 441).

ალექსანდრე ყაზბეგის დასახელებული ლექსები ერთად იმიტომ მოვაქციეთ, რომ სათქმელი ერთია – სიყვარულის მოაზრება ავტორის მიერ. ღმერთის სიყვარული, პოეტის სიტყვით რომ ვთქვათ, „ტრფიალი“, ლექსში „ძნელია“, ადამიანს წუთისოფლის მწუხარებას, მისგან მიყენებულ ჭრილობებსა და მძიმე განცდებს დააძლევინებს; თითქოსდა სიყვარულის ირგვლივ იყრის თავს ყველა ის მწარე რეალობა, რომელიც მოიცავს ადამიანის ცხოვრების თანამდევ განცდებს, სიხარულს და მწუხარებას, ნათელს და სიბნელეს, უიმედობას და იმედს, არსებობის რწმენას, სიცოცხლისა და სიკვდილის ღირებულებებს... თითოეული მათგანის გათავისება კვლავ და კვლავ ღმერთისაგან მომდინარე სიყვარულის წყალობით არის შესაძლებელი, მხოლოდ ამგვარად შეიძლება გამოვლინდეს სამყაროს და ადამიანის ცხოვრების არსი და დანიშნულება; ყოველივე ზემოთქმული, ალექსანდრე ყაზბეგის პოეზიას ამაღლებულ განწყობილებას და ღრმა შინაარსს სძენს.

ალექსანდრე ყაზბეგის ლექსი „წერილი“ გამოხატავს ღმერთის სიყვარულთან ზიარებას, სევდა-მწუხარების დასაძლევად. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ამ ლექსში ღმერთისადმი

უსაზღვრო სიყვარული მაღალ რეგისტრში, უმაღლეს მწვერვალზეა აყვანილი, როგორც თავად ღმერთი („ღმერთი სიყვარული არს“ - იოანე მახარებელი). ნათქვამის ნათელსაყოფად საჭიროდ მიმაჩნია დასახელებული ლექსის ორივე სტროფის დამოწმება:

„რას მერჩი, რისთვის მაწვალე,
რისთვის მექცევი მწვაგადა?
რად მჩაგრავ, გულსა რად მიკლავ,
მზეს რად მიბნელებ შავადა?“

რისთვის არ გჯერა? ცას ვფიცავ
რომ შენგანა ვარ ავადა!
რა რიგ მიყვარდი, ოჰ, ღმერთო!
ვერ გეტყვი... მიხვდი თავადა“ (ყაზბეგი, 1949: 69).

ავტორი თითქოს არ უმხელს გულის საიდუმლოს, რადგან ეძინია, შესაფერისად ვერ გამოხატოს სათქმელი, რადგან რიდი, კრძალვა, შიში, სიყვარული აქვს ღმერთისადმი და ვაითუ სათანადოდ ვერ გამოთქვას ის დიადი გრძნობა, რომელიც მისადმი აქვს შემოქმედს. გულთამხილავ ღმერთს კი შეუძლია დაინახოს, შეიცნოს და ამოიკითხოს ის სიყვარული, რომელიც არსებობს მის მიერ ქმნილი ადამიანის სულიერ სამყაროში.

ჩვენ მიერ მოტანილი ლექსის სტრიქონებში თითქოს ჩანს, რომ ავტორს ჰგონია ღმერთი მის მიერ გაჩენილს აწვალებს და ტანჯავს (აქ აღორძინების ეპოქის „წუთისოფლის მღურვა“ ირეკლება და სხვაგანაც კვლავ გამოვლინდება აღ. ყაზბეგთან), მკაცრად და მწვავედ ექცევა, ჩაგრავს და გულს უკლავს, მზის სინათლეს შავად, ბნელად და გაურკვეველობად უქცევს. ეს ყოველივე კი წუთისოფლისგან მოწვეული ხვედრია მოკვდავი ადამიანის თავზე, რადგან ცოდვა, სიავე და სიბნელე თავად ადამიანმა დაამკვიდრა საკუთარ მოკვდავ ბუნებაში და სწრაფწარმავალ წუთისოფელში; ავტორი, უფრო დამაჯერებელი რომ გახადოს თავისი სათქმელი და გამოხატოს არდავიწყებული და ღრმა სიყვარული უზენაესისადმი, ფიცითაც კი მიმართავს ღმერთს და შეახსენებს შემოქმედს და შემწეს, რომ ღამის ავად გახდა, თითქოსდა სიყვარულის მოკვლების გამო, თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ თვითონ ადამიანი დაშორდა უზენაესის სიყვარულს ცოდვის გაბატონების გამო, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ღმერთი ადამიანს არასოდეს მიატოვებს, რაც უნდა ცოდვებით დამძიმებული იყოს, - ვკითხულობთ

ერთ-ერთ ფსალმუნში (ფს. 8, 4-6), – ე. ი. მასში გამოხატული აზრის თანახმად, ღმერთი ადამიანს სიყვარულს არ აკლებს, რადგან ღმერთმა უწყის, რომ მოკვდავს სავალ გზას მხოლოდ მისი სიყვარული, საოება, რწმენა უადვილებს და უმსუბუქებს; ადამიანთა სიყვარულისათვის, მთელი კაცობრიობის ცოდვებისათვის ეწამა იესო ქრისტე, ეწამა სწორედ ადამიანთა სიყვარულის გამო. „მან სული თვისი ჩუენთვის დადვა და ჩუენცა თანაგუაც ძმათათვის სულთა ჩუენტა დადებად“ (I იოან. 3, 16); ღმერთისადმი სიყვარული ადამიანმა უნდა დაამტკიცოს მოყვასისადმი სიყვარულით. იესო ქრისტემ დაუბარა თავის მოწაფეებს: „რამეთუ ესე არს მცნებაჲ ჩემი, რადთა იყუარებოდით ურთიერთას, ვითარცა მე შეგიყუარენ თქუენ“ (იოან. 15, 12). სიყვარულის მცნების დაცვის მოწოდება და გათავისება არა ერთ ჰაგიოგრაფიულ თუ სხვა ჟანრის ძეგლში დასტურდება. აქვე შევნიშნავთ, რომ, ქრისტიანული მოძღვრების მიხედვით, სიყვარული უნდა არსებობდეს მტრის მიმართაც: „არამედ თქუენ გეტყჳ, რომელთა ეგე გესმის: გიყუარდედ მტერნი თქუენნი და კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენტა. და აკურთხევდით მწყევართა თქუენტა და ილოცევდით მათთვის, რომელნი გმძლავრობენ თქუენ“ (ლუკა, 6, 27-28).

ალექსანდრე ყაზბეგის შემოქმედებაში ასახული სიყვარული ქრისტიანული სიყვარულის არსის ანარეკლია. ავტორი ამ პრობლემის წამოჭრისა და ნააზრევის გადმოცემისას საფუძველს უთუოდ ბიბლიაში, წმიდა წერილში ჰპოვებს და მის კვალდაკვალ გვაწვდის საკუთარ ხედვას სიყვარულის არსისა და რაობის წარმოჩენისას, ე. ი. სიყვარულის გააზრებისას ალ. ყაზბეგის მსოფლმხედველობა ბიბლიურ-ქრისტიანულია.

ალექსანდრე ყაზბეგი სიყვარულის თემაზე დაწერილ მეორე ლექსში „ძნელია“ თითქოს აგრძელებს იმ მწუხარებისა, სატიკივარის ჩვენებას, რაც ღმერთის სიყვარულის წვდომასთან, მის ტკივილიან განცდასთანაა დაკავშირებული. დასახელებულ ლექსში ნათლად იგრძნობა ავტორის სწრაფვა, სურვილი მისწვდეს ღმერთის სიყვარულს, მაგრამ ეს რთულია და თითქმის შეუძლებელი, ამიტომ არ უნდა მისი სიყვარული დაივიწყოს, რათა მასთან სიახლოვე განხორციელდეს; ღმერთისადმი სიყვარულის ნდომას ავტორი „ტრფიალის წადილით“ „დაბნედილი“, როგორც თავად წერს, განსაკუთრებული სიყვარულით, მაგრამ დიდი ტკივილის სანაცვლოდ მიიღწევს:

„ძნელია, როცა სანდომსა
ხედავ და ვერა სწედებო!
მასთან ტრფიალის წადილით,
გმინავ და ჰკენესავ, ბნდებო!” (ყაზბეგი, 1949: 69).

ალექსანდრე ყაზბეგის ტრფიალის ობიექტი არის ღმერთი, რომლის მოსაძიებლად და მასთან დასაახლოებლად ყოველგვარ გასაჭირს დასძლევს, რადგან ავტორისთვის ცნობილია, რომ ტრფიალის ობიექტთან მიახლოება მხოლოდ ამქვეყნიური ცოდვების გადაღახვით და დაძლევით იქნება შესაძლებელი; ამის შემდეგ იქნება შესაძლებელი მოკვდავის ცოდვით დამძიმებული სულის კათარზისი, რაც სიმბოლურად გამოიხატება იმ გზის გავლაში, რომელიც მიემართება უფლის სულიერად საწვდომად:

„ფიქრობ დღეს ნახავ, აქცდება
და წმინდა სანთლად სდნებო!
სულთმობრძავს დამეზავსებული
არც სცოცხლობ, აღარც კვდებო!” (ყაზბეგი, 1949:70),

– გკითხულობთ ლექსის მეორე სტროფში.

აღნიშნული სტრიქონების მიხედვით, ავტორს სურვილი აქვს ყოველდღე იხილოს ღმერთი, ანდა სიახლოვე იგრძნოს მაინც, მაგრამ ვერც იხილავს და ვერც მიუახლოვდება, თუნდაც სანთელივით წვა გამოიხატოს მოკვდავის მხრიდან და სანთელივით ააღდე, ეს მხოლოდ მისკენ სწრაფვის სურვილის გამოხატულებაა, მიახლოების წადილია... ასეთ მდგომარეობაში მყოფი მოკვდავი სულთმობრძავს ემსგავსება, რაც გამოხატავს მყოფობის რაღაც ზღვარზე ყოფნას – წუთისოფელი – სასუფეველი, სიცოცხლე – სიკვდილი, რომელიც მეორე მარადიული, სულიერი სიცოცხლის დასაწყისია; ეს თვალსაზრისი მსჭვალავს საანალიზო სტროფის ბოლო სტრიქონს და ეხმიანება ზემოთ განხილული ლექსის „წერილი” სტრიქონებში გაცხადებულ სულისკვეთებას და ჩვენ მიერ გამოთქმულ თვალსაზრისს იმის თაობაზე, რომ ღმერთის სიყვარულით მიიღწევა წუთისოფლის, როგორც ამაოების, დაძლევა და სასუფეველის დამკვიდრება: „რამეთუ ესრეთ შეიყუარა ღმერთმან სოფელი ესე, ვითარმედ ძეცა თჳსი მხოლოდ-შობილი მოსცა მას, რადთა ყოველსა რომელსა ჰრწმენეს იგი, არა წარწყმდეს, არამედ აქუნდეს ცხორებაჲ საუკუნოდ” (იოან. 3, 16).

სიყვარულის თემაზე დაწერილ ლექსთა რკალში, მიმანჩია, უნდა მოექცეს ალექსანდრე ყაზბეგის მორიგი ლექსიც „შენ,

შემოქმედო”, რომელიც, უპირველესად, ლოცვის შინაარსითაა აღვსილი და მის სტრიქონებში ღმერთისადმი ვედრება და თხოვნაა ჩადებული. ამ სავედრებელში, რა თქმა უნდა, უზენაესის სიყვარული არის ჩატვიფრული, რადგან ის არის მოკვდავთა შემწე, რაც ამ უზენაესი გრძნობიდან გამომდინარე ხდება; დასახელებულ ლექსში ავტორი ღმერთს სთხოვს, თავისი სიყვარული არ მოაკლოს უძღურ ადამიანს, ალადგინოს – ცოდვების შემსუბუქებაში თანაშეეწიოს. აგრეთვე, პოეტი ღმერთს თანაშეწვევას სთხოვს სამშობლოსათვის:

„...აწ უძღურს უთხარ – აღსდგინ,
დასტკბი და გაიხარეო” (ყაზბეგი, 1949: 10),

მაგრამ არა მხოლოდ ადამიანმა უნდა უპასუხოს ღმერთს სიყვარულზე, არამედ ნებისმიერმა სულდგმულმა:

„ბუღბუღო, ტკბილად დაჰყეფე;
ქვეყნად გაშუქდი, მთვარეო;
ვარდო, კოკობო, ნამცვრევეო,
სატრფოსკენ გადიხარეო“ (ყაზბეგი, 1949: 10).

პოეტს იმედი აქვს, რომ ღმერთი სიყვარულს არ მოაკლებს მის მიერ შექმნილ და კეთილზე დაფუძნებულ ქვეყანას, კვლავ კეთილზე დაამყარებს მას და ყველა სულდგმულს:

„ოღონდაც ჩვენი ქვეყანა
კეთილზე დაამყარეო –
და მაშინ თუნდა იმ წუთში
გულს მიწა მომყარეო!” (ყაზბეგი, 1949: 10).

შემოქმედი მზად არის ღმერთის სიყვარულს და მის თანადგომა-შემწეობას თავიც კი უძღვნას, ოღონდ ქვეყანა კარგად დატოვოს, თუნდაც გულზე მიწა მიაყარონ და სიკვდილითაც კი შეეწიროს უზენაესს.

ამდენად, საღვთო სიყვარული მოიპოვება ამქვეყნიური ვნებების დაძლევით და ალექსანდრე ყაზბეგიც, როგორც შემოქმედი და როგორც ცოდვილი ადამიანი, ღმერთთან საუბრით და მასთან ზიარებით ცდილობს ღმერთთან მიახლოებას და იმ სულიერი გზის გაგვას, რომელიც საიდუმლოა, მიუწვდომელია. ალექსანდრე ყაზბეგის სიყვარულის თემაზე დაწერილი ლექსებიდან მთავარია ამოკითხულ იქნას ერთი აუცილებელი რამ: ადამიანისათვის მთავარი ჭეშმარიტება ღმერთის სიყვარულია, რომელიც ითავსებს ყოველივე მიწიერს – წარმავალს, ყოველგვარ ჭეშმარიტ არსობას, მარადიულობას და მას უკვდავებას სძენს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ყაზბეგი, 1949 – ყაზბეგი აღ., თხზულებათა სრული კრებული, ტ. III, თბ., 1949.

ახალი აღთქუმაჲ, 1963 – ახალი აღთქუმაჲ, საკათალიკოსო საბჭოს გამოცემა, თბ., 1963.

კოტეტიშვილი, 1988 – კოტეტიშვილი ვ., ალექსანდრე ყაზბეგი, წიგნში: ცხოვრება ალექსანდრე ყაზბეგისა, თბ., 1988.

ქიქოძე, 1958 – ქიქოძე გ., ეტიუდები და პორტრეტები, მეორე შეესებული და შესწორებული გამოცემა, თბ., 1958.

Dali Betkhashvili

FOR COMPREHEND OF LOVE ALEKSANDRE KHAZBEGY'S POETRY

(„the letter“, „it's difficult“, „you are creator“)

Summary

There are love of GOD, love of man, love of mother country in Aleksandre Khazbegy' poetry. With is filled with tragically content.

In Aleksandre Khazbegy's verse is written subject of love and there is one main idea:

The first truth for man is love of GOD, which is of the world and it gives eternity.